

УДК 351.811

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.34>

Зайкіна Г.М.

доктор юридичних наук,
професор кафедри правового забезпечення та
адміністрування транспортної діяльності
Український державний університет залізничного транспорту

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

За допомогою системи податків функціонуючого бізнесу на сьогоднішній день здійснюється фінансування оборони та безпеки нашої країни. Утім, більшість юристів, економістів та представників бізнес-спільноти наголошують, що без великих обсягів іноземних інвестицій та виходу на український ринок великих міжнародних компаній стрімких темпів відновлення, відбудови та економічного зростання чекати не варто, оскільки відсутність сталості правової системи не дозволяє будь-якому інвестору прогнозувати свої стратегічні плани та моделювати їх кінцевий результат. Особливої актуальності набуває питання про роль і повноваження держави втручатися в діяльність інвесторів та проводити моніторинг процедури захисту як основних тригерів зменшення їх політичних та економічних ризиків.

Означений напрямок став основою досліджень низки вітчизняних науковців та практиків права, серед яких Бліхар М., Вакалюк В., Фесенко О., Паламарчук Г., Хрімля О., Чорна Т. та багато інших. Втім, незважаючи на існуюче, суттєве теоретичне обґрунтування даного питання, щодо правового захисту інвестицій у сучасних умовах, воно потребує додаткової конкретизації.

Саме тому *метою статті* стало проведення теоретичного обґрунтування адміністративної процедури захисту інвестицій в Україні.

Війна завдає Україні шалених збитків. За даними Київської школи економіки, до

початку квітня 2024 року загальна вартість знищених росіянами об'єктів інфраструктури становила 157,2 млрд. доларів. Однак для відновлення знищеного після завершення війни потрібно буде набагато більше. Отже, навіть в умовах військової агресії з боку російської федерації та введенням воєнного стану на території України відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» Верховна Рада України та Уряд працюють, зокрема, над відновленням економіки, допомогою підприємцям України та створенням умов для залучення інвестицій в Україну. За оцінками Світового банку, протягом наступних десяти років для відбудови зруйнованої інфраструктури Україні необхідно буде щонайменше 486 млрд доларів США [1].

Так, житловий сектор потребуватиме інвестиційних вливань у сумі 82, 62 млрд. доларів, транспорт – 72,9 млрд доларів, торгівля і промисловість – 68,4 млрд доларів, сільське господарство – 58,32 млрд доларів, енергетика, соціальний захист та інше – 48,6, 43,74 та 111,78 млрд доларів відповідно. З метою стимулювання залучення в економіку України стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості України прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [2].

Правові норми, що регулюють розвиток і захист інвестиційної діяльності можуть впливати на якість і кількість інвестицій

і тим самим стимулювати інвесторів. Постає питання про роль, повноваження держави втручатися в діяльність інвесторів шляхом активізації правової бази певних адміністративних процедур щодо зменшення ризику інвесторів.

Так, Закон України «Про адміністративну процедуру» у ст. 3, п. 1 чітко регулює відносини органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у дусі визначеної Конституцією України та іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

В Законі також чітко деталізовано, що адміністративна процедура є визначений законом порядок розгляду та вирішення справи [3], реалізація якого повинна базуватися на наступних принципах:

1. Головний принцип:

- Верховенство, рівність права та рівність перед законом, в тому разі гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні й гарантування ефективних обґрунтованих засобів правового захисту;

2. Обов'язково – опосередковані принципи:

- неупередженість адміністративного органу;

- добросовісність і розсудливість;
- пропорційність;
- відкритість;
- своєчасність і розумний строк;
- офіційність;

3. Прикінцеві тези:

- ефективність;
- презумпція правомірності дій та вимог особи.

Варто зауважити, що Україна не є першою у питанні правового закріплення адміністра-

тивної процедури. Такий Закон прийнято у більшості країн світу, а саме: Австрія, Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Грузія, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Македонія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія. Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція [4].

Слід також підкреслити, що означені вище принципи адміністративних процедур дозволяють правильно розуміти та застосовувати принципи щодо, безпосередньо вже захисту інвестицій в Україні. До таких принципів такий науковець як Фесенко О. М. конкретизує, що в цілому правові принципи поділяються на загальноправові, міжгалузеві та галузеві [5]. Вчений вважає, що галузеві принципи набувають особливого характеру та корелюють особливі риси, що властиві правовим інститутам правової, фінансової, соціальної та іншим сферам держави, що причетні до інвестиційної діяльності як такової тощо. До основних з цих принципів науковець відніс:

- пріоритетність публічних завдань у правовому регулюванні фінансових відносин;
- соціальну спрямованість інвестиційної діяльності;
- рівноправність, законність під час здійснення інвестиційної діяльності, гласність її здійснення;
- економічне стимулювання та бюджетування орієнтованого на результат;
- раціональність та ефективність провадження.

Практик судочинства Хрімля О. Г. зазначає, що існуюча в країні нормативно-правова база, яка виступає гарантом підтримки означених принципів здійснення інвестиційної діяльності надає інвестору право самостійно вибрати спосіб захисту прав і законних інтересів у межах позначених законодавством [6].

Так, у ч. 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року № 1560-ХІІ говориться, що «держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій»

[7]. Сьогодні, коли Україна перебуває у стані війни та потребує значних фінансових потоків іноземних інвесторів це питання набуває особливого значення, наприклад Охотнікова О. М. та Гафинець О.І. ще десять років тому зазначали, що державні гарантії захисту іноземних інвестицій – це визначені законодавством способи та засоби захисту іноземних (прямих і непрямих) інвестицій, що встановлюються державою з метою охорони прав та інтересів іноземних інвесторів [8].

Тому вже сьогодні країна окреслила для себе пріоритетні сфери реформ, які будуть спрямовані на захист іноземних інвесторів, а саме:

- вступ до ЄС;
- створення основи для інвестиційної політики, орієнтованої на досягнення конкретних цілей;
- зміцнення інституцій для заохочення інвестицій;
- зміцнення нормативної та інституційної основи регулювання капітальних інвестицій;
- вирішення питань в окремих галузях (основні: сільське господарство, високотехнологічне виробництво, нафтогазовидобування, ресурсна, харчова промисловість та відновлювальні джерела енергії);
- активізація процесу приватизації збиткових державних підприємств;
- продовження антикорупційної реформи [9].

На законодавчому рівні захист прав інвесторів в Україні передбачено нормами ГК України та наступними Законами (зі змінами та доповненнями): «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ, «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ, «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР.

Нами проведено комплексний аналіз, при цьому встановлено, що, безпосередньо, до спеціальних адміністративних процедур захисту прав інвесторів можна віднести:

1. Положення ст. 18, п. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність»:

- гарантії стабільності умов здійснення інвестиційної діяльності;
- гарантії додержання прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності (п. 1 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність»);
- гарантії захисту іноземних інвестицій при зміні законодавства про іноземні інвестиції;
- страхування інвестицій (п. 4., ст. 19).

2. Положення ст. 3 Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» та ст. 397. п. 4 ГК України:

- гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади і їх посадових осіб.

3. Положення ст. 10 Закону України «Про режим іноземного інвестування» статей 4, 11, 12 та ст. 398, 399 ГК України:

- компенсація і відшкодування збитків інвесторам.
- гарантії при припиненні інвестиційної діяльності
- (ст. 399 ГК України, ст. 11, 12 Закону України «Про режим іноземного інвестування»);
- гарантії переказу прибутків і використання доходів від іноземних інвестицій.

Тож, маємо підкреслити, що українське інвестиційне законодавство є досить потужним. Однак, вважаємо за доцільне додати, що у контексті повної інтеграції законодавчої бази України до положень, стандартів та Законів країн ЄС правовий режим адміністративних процедур захисту інвестицій адаптувати до тих, що надаються двосторонніми договорами про захист міжнародних інвестицій. При цьому типові положення повинні у якості ключових ідей, а саме:

- збереження режиму найбільшого сприяння інвестування (most-favoured-nation treatment);
- дотримання справедливого та рівноправного режиму (fair and equitable treatment);
- сприяння режиму повного захисту та безпеки (full protection and security).

Висновки. Отже, після проведення теоретичного обґрунтування адміністративної процедури захисту інвестицій в Україні ми дійшли висновку, що адміністративні процедури відіграють ключову роль у формуванні сприятливого інвестиційного клімату в Україні, забезпечуючи прозорість та передбачуваність у взаєминах між інвесторами та державними органами. Спрощення та стандартизація адміністративних процедур може знизити рівень корупції та бюрократичних перепон, що сприяє залученню іноземних інвестицій. Так, дієве правове регулювання адміністративних процедур, включаючи належне виконання законів і регламентів, є важливим аспектом захисту інвестицій. Удосконалення правових механізмів, що регулюють адміністративні процедури, підвищує захищеність прав інвесторів та знижує ризики незаконних дій з боку державних органів.

Адміністративні процедури повинні забезпечувати ефективний захист прав інвесторів, включаючи механізми оскарження рішень

Анотація

У статті досліджуються адміністративні процедури як ключовий інструмент захисту інвестицій в Україні. Розглядаються основні етапи та механізми адміністративних процедур, які сприяють створенню сприятливого інвестиційного клімату та забезпеченню прав інвесторів. Аналізуються правові рамки, регулюючі діяльність державних органів у контексті захисту інвестицій, а також практичні аспекти їх застосування. Особлива увага приділяється впливу адміністративних процедур на прозорість, ефективність та передбачуваність взаємодії між інвесторами та державою.

Висвітлено питання щодо правового захисту інвестицій в сучасних умовах. Зазначено, що захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим. Зроблено аналіз останніх нормативно-правових актів, які прийнято з метою стимулювання залучення в економіку України стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості країни. Доведено, що в Україні існує розвинена система законодавства, яка регулює адміністративні процедури, зокрема Закон України «Про адміністративні послуги». Це законодавство спрямоване на спрощення процедур, зменшення бюрократичного навантаження та забезпечення рівноправного доступу до адміністративних послуг.

Розглянуто принципи адміністративних процедур, які дозволяють правильно розуміти та застосовувати ці принципи безпосередньо вже щодо захисту інвестицій в Україні. Також розкрито питання ролі державного управління в механізмі гарантій захисту іноземних інвестицій в країні.

У статті пропонуються рекомендації щодо вдосконалення адміністративних процедур з метою підвищення привабливості України для іноземних та вітчизняних інвесторів,

державних органів. Необхідно впроваджувати електронні системи управління адміністративними процедурами, що сприятиме швидшому та прозорішому розгляду інвестиційних проектів. З практичної точки зору, треба проводити регулярний моніторинг та оцінку ефективності адміністративних процедур для виявлення та усунення недоліків та залучати до процесу реформування адміністративних процедур міжнародних експертів і організації з метою використання найкращих практик і досвіду.

Що стосується ролі державних органів та співпраці з інвесторами, то важлива активна співпраця між ними для створення сприятливого середовища для бізнесу. А також проведення навчальних програм для посадових осіб з метою підвищення їх компетенцій у сфері роботи з інвесторами.

Ці пропозиції можуть бути використані як основа для покращення адміністративних процедур і зміцнення інвестиційного клімату в Україні.

окреслено пріоритетні сфери реформ, які будуть спрямовані на їх захист. Проведено комплексний аналіз чинного вітчизняного законодавства і при цьому визначено, які положення можна віднести до спеціальних адміністративних процедур захисту прав інвесторів.

Зроблено висновки, що адміністративні процедури є ключовим елементом у створенні сприятливого інвестиційного клімату. Вони забезпечують прозорість, передбачуваність та законність дій органів державної влади, що є критично важливим для інвесторів. Адміністративні процедури дозволяють інвесторам захищати свої права через встановлені механізми оскарження рішень державних органів. Це включає можливість звернення до суду, а також до інших спеціалізованих органів. Використання кращих міжнародних практик може стати основою для реформування адміністративних процедур в Україні.

Доведено, що адміністративні процедури є важливим інструментом захисту інвестицій в Україні, і їх вдосконалення сприятиме покращенню інвестиційного клімату та економічного розвитку країни.

Ключові слова: адміністративні процедури, інструмент захисту, інвестиції, інвестиційний клімат, механізми адміністративних процедур, адміністративні послуги

Zaikina H.M. Administrative procedures as an instrument for the protection of investments in Ukraine

Summary

The article examines administrative procedures as a key tool for investment protection in Ukraine. The main stages and mechanisms of administrative procedures that contribute to the creation of a favorable investment climate and ensuring the rights of investors are considered. The legal framework regulating the activities of state bodies in the context of investment protection, as well as practical aspects of their application, are analyzed. Special attention is paid to the influence of administrative procedures on the transparency, efficiency and predictability of interaction between investors and the state.

The issue of legal protection of investments in modern conditions is highlighted. It is noted that the protection of investments is provided by the legislation of Ukraine, as well as international treaties of Ukraine. Equal treatment is provided to investors, including foreign ones. An analysis of the latest legal acts adopted with the aim of stimulating the attraction of strategic investors to the economy of Ukraine and increasing the country's investment attractiveness has been made. It has been proven that Ukraine has a developed system of legislation that regulates administrative procedures, in particular the Law of Ukraine "On Administrative Services". This legislation is aimed at simplifying procedures, reducing the bureaucratic burden and ensuring equal access to administrative services.

The principles of administrative procedures that allow for the correct understanding and application of these principles directly in relation to the protection of investments in Ukraine are considered. The question of the role of state administration in the mechanism of guarantees for the protection of foreign investments in the country is also revealed.

The article offers recommendations for improving administrative procedures in order to increase the attractiveness of Ukraine for foreign and domestic investors, outlines the priority areas of reforms that will be aimed at their protection. A comprehensive analysis of the current domestic legislation was carried out, and at the same time, it was determined which provisions can be classified as special administrative procedures for the protection of investors' rights.

It was concluded that administrative procedures are a key element in creating a favorable investment climate. They ensure transparency, predictability and legality of actions of state authorities, which is critically important for investors. Administrative procedures allow investors to protect their rights

through the established mechanisms for appealing the decisions of state bodies. This includes the possibility of applying to the court, as well as to other specialized bodies. The use of the best international practices can become the basis for reforming administrative procedures in Ukraine.

It has been proven that administrative procedures are an important tool for the protection of investments in Ukraine, and their improvement will contribute to the improvement of the investment climate and economic development of the country.

Key words: administrative procedures, protection tool, investment, investment climate, mechanisms of administrative procedures, administrative services.

Список використаних джерел:

1. Скільки потрібно коштів для повоєнної відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/>
2. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні : Закон України від 17.12.2020 р. № № 1116-IX : станом на 9 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX : станом на 9 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
4. Закон «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом. URL: https://api.par.in.ua/uploads/progress_report/file_uk/30/Посібник_ЗАП_2022.pdf
5. Фесенко О. М. Принципи адміністративно-правового захисту інвестицій в Україні. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/2/13.pdf>
6. Хрімлі О. Г. Способи захисту прав інвесторів: теоретичні та практичні питання. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/h/1504-sposobi-zakhistu-prav-investoriv-teoritichni-ta-praktichni-pitannya.html>
7. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 року № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. С. 646.
8. Охотнікова О. М., Гафинець О. І. Роль державного управління в механізмі гарантій захисту іноземних інвестицій в Україні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2013. № 5. С. 110–116.
9. Нова Україна: стимулювання інвестицій у свободу, мир та процвітання. URL: https://www.usaid.gov/sites/default/files/2023-04/EDGE%20UIPA%20Report-%20online%20-%20Ukrainian%20%2811%20Apr%202023%29_AC.pdf